

ȘANTIERUL ARHEOLOGIC BĂILE HERCULANE

(reg. Timișoara, r. Almaș)*

ÎN planul de lucru al șantierului nostru pentru Peștera Hoților de la Băile Herculane, a fost înscrisă următoarea acțiune:

Prelungirea săpăturilor în interiorul sălii celei mari a peșterii cu eventuale largiri ale suprafeței săpate în 1954, în regiunile mai intens locuite, în scopul:

a) studierii mai amănunțite a dovezilor de locuire din perioada paleoliticului de sfârșit și

b) urmării succesiunii locuirilor și refugiilor neo-eneolitice și mai târzii.

Săpăturile și cercetările au început la 1 noiembrie 1955 și au durat până la 15 decembrie 1955*.

Pentru atingerea țelurilor propuse în prima problemă, s-a cercetat cu grijă materialul stratigrafic păstrat intact deasupra vetrei cu unelte microlitice, martor lăsat anume în partea de mijloc a șanțului săpat în 1954, urmărindu-se apoi resturile acestei vetre pe o lungime de 4 m.

Pentru a doua problemă, s-a prelungit șanțul longitudinal spre interiorul peșterii și s-a executat un sondaj restrins în galeria laterală din stînga. Acesta din urmă a fost impus de observațiile speomorfologice și speometeorologice care ne-au dus la concluzia că locuirile umane cele mai intense urmează a fi căutate în sala cea mare din fund și în galeriile laterale.

În regiunea vetrei, arheologii din trecut și-au oprit săpătura deasupra stratului de pietriș ce acoperea vatra cu microlite, răscolindu-i chiar partea superioară, pe o bună suprafață. Din observațiile făcute rezultă că avem aici două vetre alăturate.

În cursul săpăturilor a fost cernut și în bună parte spălat atît pămîntul stratului steril de deasupra vetrelor, cît și pămîntul acestora din urmă.

Prin săpăturile din 1955 s-a confirmat încă o dată observația făcută în toamna anului 1954 că în vetre, acolo unde nu au fost atinse de săpăturile anterioare, nu există nici un fragment ceramic. Așadar, oamenii ce au locuit în peșteră și au folosit uneltele microlitice (fig. 1) nu cunoșteau și nu foloseau ceramica.

Din pămîntul vetrelor au fost adunate numeroase așchii de cremene, așchii din oase și dinți de animale, mai multe oase de pește, valve de scoici de apă dulce, numeroase oase de rozătoare, de insectivore și cărbuni.

În campania aceasta, s-au scos din pămîntul vetrelor circa 150 de așchii de cremene. Între ele sînt peste 20 unelte întregi: lame cu marginea teșită, răzuitoare și o dălțiță.

Din vatra 1 și 2, dintre pietricele, au fost adunate multe fragmente de oase și dinți de animale. Bizuindu-ne pe acestea se poate spune că oasele, în majoritate, fac

* Colectivul a fost compus din C. S. Nicolăescu-Plopșor, responsabil, Al. Balomey, Eugen Comșa și Al. Păunescu.

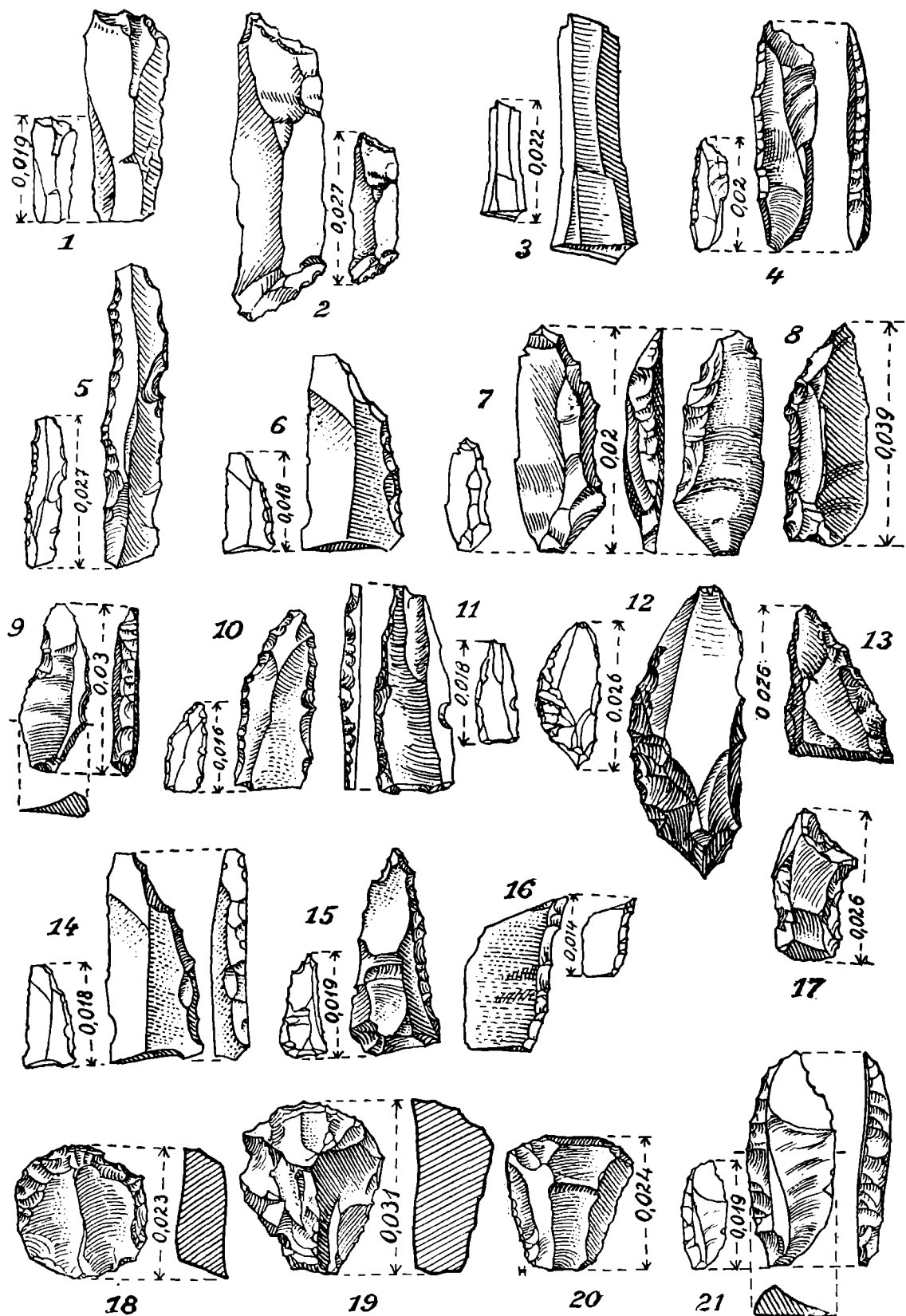

Fig. 1. — Băile Herculane. Microlite.

parte din scheletul unor animale mărunte, iar câteva așchii de oase groase provin de la animale mari. Dinții pot fi atribuiți în majoritate, cu siguranță, unui ierbivor mic (oaie au capră). După un fragment de corn, capra este documentată sigur.

Care sînt concluziile de ordin istoric la care ajungem pe baza rezultatelor săpării vetrelor cu microlite?

Toate observațiile făcute pînă acum arată că în Peștera Hoților, în partea ei de mijloc, a locuit, vreme relativ îndelungată, un grup de oameni care și-au făcut o vatră în dreptul gangului ascendent, dar după aceea au fost nevoiți să se retragă înspre interiorul peșterii, făcîndu-și focul pe un alt loc, cu diametrul de circa 2 m. Pe un loc alăturat, venind în contact direct cu cea de-a doua vatră, la același nivel cu ea, s-au găsit resturile unei alte vetre. În jurul vetrelor oamenii își făceau uneltele de cremene (singurele găsite pînă acum). Se folosea silex de bună calitate, dar se încercau, în același timp, tot felul de roci înrudite cu cremenea. Pămîntul corespunzător locurilor pe care oamenii și-au făcut focul este amestecat cu un mare număr de așchii (unele foarte mici) și unelte întregi sau fragmentare.

Confirmarea faptului că în cuprinsul vetrelor lipsește cu desăvîrșire orice rest de ceramică ne-a îndreptățit în 1954 să afirmăm că ne aflăm în fața resturilor materiale rămase în urma viețuirii unui grup omenesc dinainte de epoca neolitică. Singurele elemente care ne ajutau în 1954 la datarea complexului arheologic la care ne referim erau uneltele. Dintre ele, mai importante din punct de vedere tipologic, erau lamele cu o margine teșită. Ținînd seama de forma și mărimea lor, colectivul nostru ajunsese la concluzia că e vorba de un grup omenesc ce a folosit unelte microlitice de silex, asemănătoare cu uneltele de tip azilian. De aceea datam materialele adunate din vetrele cu microlite în perioada de sfîrșit a paleoliticului superior.

Descoperirile din 1955 par să schimbe în bună parte concluziile la care se ajunsese mai înainte. Dacă studiul paleontologic la care vor fi supuși dinții de ierbivor mărunț va confirma impresia noastră că ei aparțin oii sau caprei domestice, atunci se va ajunge la concluzia că oamenii ce au folosit vetrele de la Herculanе aparțineau unei comunități premergătoare epocii neolitice, care cunoștea animale domestice, dar nu cunoștea încă olăria.

Din cauza săpăturilor pe care arheologii din trecut le-au făcut în regiunea șanțului longitudinal, problema stratigrafiei depunerilor arheologice postpaleolitice nu putea fi rezolvată decît prin săparea cît mai atentă a porțiunii din imediata vecinătate a malului de vest al șanțului nostru, adică acolo unde s-au mai păstrat încă *in situ* o serie de vetre suprapuse.

Cercetarea malului din punct de vedere al compoziției ne-a confirmat concluzia din 1954 că depunerile se pot împărți, în mare, în două straturi: unul, cel inferior, alcătuit în special din pietriș, desprins din tavanul peșterii, datorită variațiilor bruște de temperatură, iar stratul superior compus din pămînt fin datorit în mare măsură activității omului.

Resturi de viețuire omenească se găsesc în ambele straturi, mai puține în cel inferior și multe în cel superior. Cele mai vechi urme postpaleolitice sînt câteva fragmente ceramice de tip Tisa (fig. 2).

Fîșia de teren pe care am săpat-o în 1955 prezintă 17 dungi, ținîndu-se seama de culoarea pămîntului. Cele mai vechi resturi arheologice s-au scos dintr-o dungă de pămînt de culoare cafenie închisă-neagră, mărginită de straturi de culoare galbenă. Cercetarea stratului de pămînt al nivelului 1 ne-a dus pînă acum la concluzia că este vorba de o depunere în care se găsesc numeroase oase fragmentare de urși de peșteră, de urși bruni și de lupi. În toamna anului 1954, la același nivel s-a găsit și o lamă de cremene ce poate fi atribuită paleoliticului superior. Culoarea închisă a

pămîntului corespunzător nivelului 1 se datorește, se pare, unei depuneri de guano de liliac, căci din strat lipsesc pînă acum urme de cărbuni.

În dungile 2, 3 și 4 am găsit doar o serie de oscioare mărunte de rozătoare și insectivore. Din punct de vedere arheologic, aceste dungii sînt sterile.

Cu ele se încheie stratul inferior.

Începînd însă cu dunga 5, se constată că peștera a fost locuită intens.

Dungile 5 și 6 alcătuiesc un strat, dunga 5 fiind de fapt vatra de la baza stratului. Vatra are în secțiune o lungime de peste doi metri. Ea a fost fățuită cu grijă și focul a ars pe vatră vreme îndelungată, ceea ce a provocat arderea la roșu a pămîntului de sub ea. La un moment dat, vatra a fost părăsită, iar viețuirea se pare că a fost mai intensă în sala mare sau poate în galeria din stînga. Atunci vatra s-a acoperit cu un strat de pămînt de culoare neagră amestecat cu o mare cantitate de cenușă și bucățele de cărbuni. Aspectul stratului de pămînt era similar celui din stratul recent. El nu avea o culoare unitară, ci era colorat felurit, avînd ca și stratul actual, numeroase dungii paralele orizontale, foarte subțiri. Prin comparație socotim că, după părăsirea vetrei, locul a servit de trecere unui grup destul de numeros de oameni și din această cauză dungile sînt subțiri și dese. În strat s-au găsit fragmente ceramice pe care le punem în legătură cu cultura Vinča.

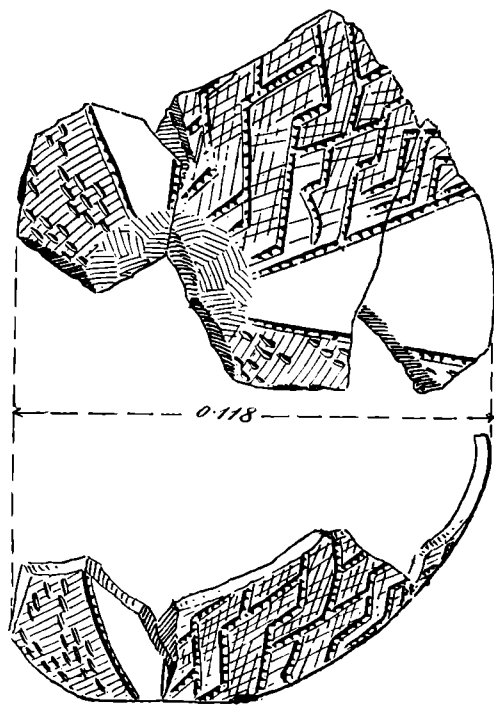

Fig. — 2. Băile Herculane. Ceramică neolitică de tip Tisa.

Stratul descris este suprapus de o vatră făcută cu deosebită grijă. Mai întîi s-a întins un strat de pietriș. Peste dunga de pietriș s-au așezat una lîngă alta o serie de pietre de circa 10 cm diametru, peste care s-a întins un strat de lipitură de lut. Deasupra vetrei s-au depus cu timpul dungile de pămînt 8—9, de grosimi variabile. Materialele descoperite, deși relativ puține, sînt totuși caracteristice. Au fost adunate mai multe fragmente din vase de diferite forme, prevăzute cu torți care au la partea inferioară o mică prelungire lătită. Astfel de torți au fost descoperite în Oltenia, la Piscul Cornișorului, în nivelul denumit Sălcuța IV, în preajma Sibiului și la Grădiștea pe Argeș.

Faptul că stratul cu astfel de resturi acoperă, atît la Băile Herculane cît și la Cornișor-Sălcuța, resturi din epoca neolitică, ne dovedește că el se plasează spre sfîrșitul acestei epoci. Ținînd apoi seama de constatarea că la Băile Herculane stratul despre care vorbim este alcătuit din două nivele, putem spune că viețuirea comunității omenești de la sfîrșitul neoliticului a fost destul de îndelungată.

Dunga 10 datează de asemenea din perioada de sfîrșit a neoliticului, dar din cuprinsul ei a fost scos la iveală un singur fragment ceramic caracteristic și anume un ciob avînd pe el o proeminență ovală împărțită în două părți egale printr-o creastă verticală, arcuită.

Tot stratul de cultură reprezentînd dungile 11—17 corespunde viețuirii purtătorilor culturii Coțofeni (fig. 3). Grosimea stratului și prezența mai multor nivele suprapuse dovedesc o locuire îndelungată. Urmează să se facă în laborator un studiu amănunțit al fragmentelor ceramice adunate din fiecare nivel în parte, spre a se surprinde

eventualele deosebiri între un nivel și altul. Pe teren s-au făcut unele observații preliminare demne de reținut. Începînd cu dunga 11 și terminînd cu dunga 17, se găsesc fragmente de vase ornamentate prin linii incizate mai înguste sau mai late, mai dese sau mai rare. În schimb, alte elemente sînt caracteristice numai unor anumite

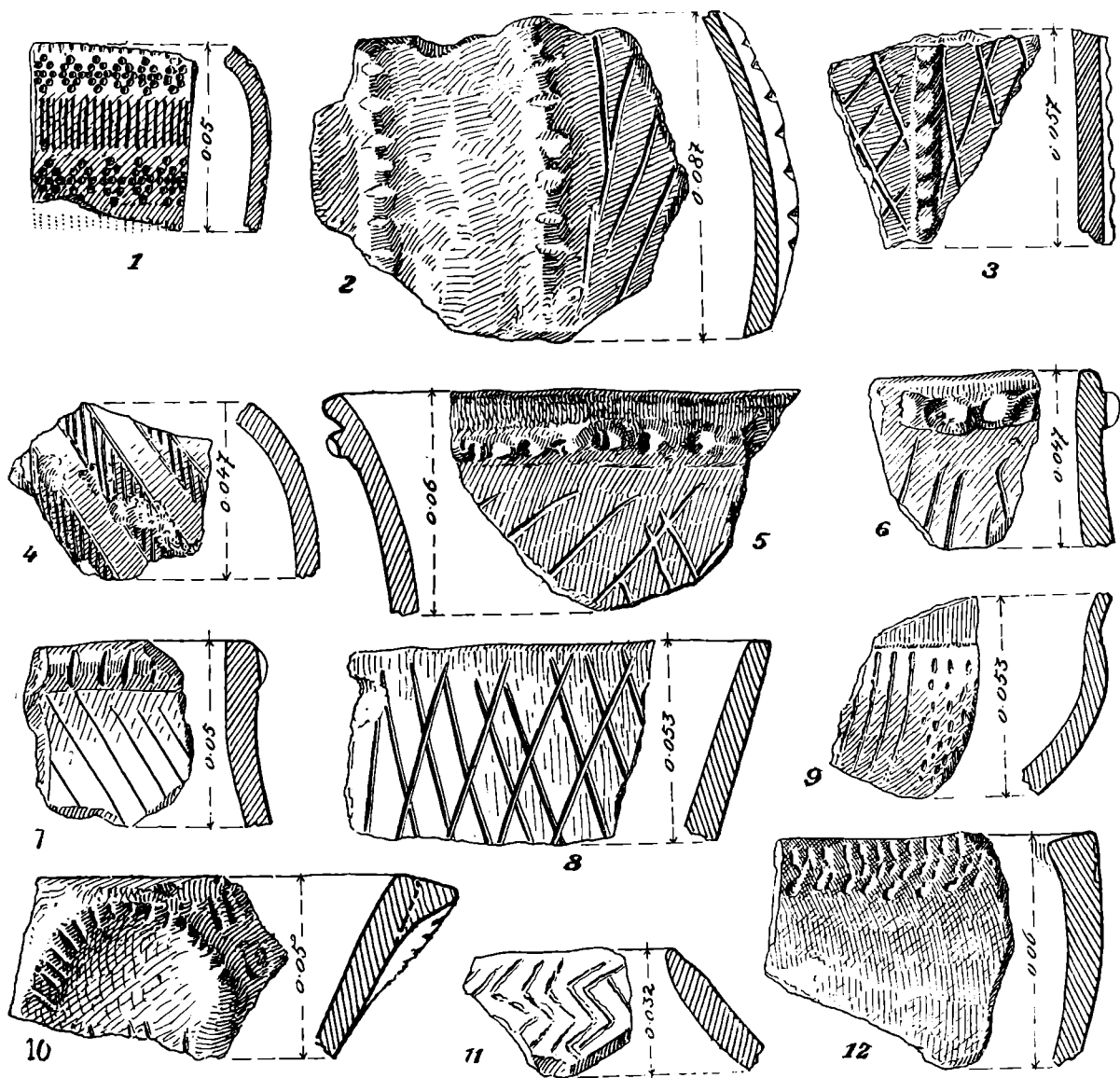

Fig. 3. — Băile Herculane. Ceramică tip Coșofeni.

dungi. Astfel, ornamentul în formă de boabe de linte l-am întîlnit — în acest an — numai pe cîteva cioburi din dunga 15. Grupurile de împunsături, cu ajutorul cărora se formează romburi, sînt documentate pînă acum numai în dungile 15 și 16. Pînă în prezent nu s-a găsit încă niciun ciob ornamentat prin linii compuse din împunsături succesive.

Lipsa de curenți și temperatura ceva mai ridicată în gîrliciul stîng al galeriei (așezată în stînga încăperii mari a peșterii) ne-a determinat să executăm aici un mic sondaj pentru a verifica, pe de o parte, concluziile la care ajunsesem prin cercetările noastre speometeorologice, și anume că aici era un colț foarte prielnic locuirii, iar pe

de altă parte, pentru a vedea ce legături stratigrafice se pot stabili cu locurile descoperite în șanțul longitudinal.

În acest scop s-a trasat un șanț de 4 m × 2 m, săpându-se doar jumătate din el pînă la adîncimea de 1 m.

Stratul postpaleolitic are o grosime de 0,50—0,58 m, cuprinzînd un bogat și variat material ceramic din diferite epoci în amestec.

Acest amestec se datorește lucrărilor de amenajare făcute de administrația austriacă în scopul vizitării mai comode a galeriei S, cu care prilej straturile de cultură care astupau intrarea în galerie au fost săpate, iar pămîntul a fost zvîrlit în acest cotlon lateral.

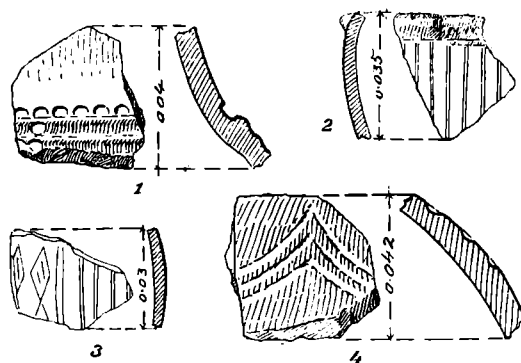

Fig. 4. — Băile Herculane. Ceramică din epoca bronzului.

Numai la baza stratului postpaleolitic se păstrează succesiunea nederanjată a depunerilor arheologice, cele mai vechi dovezi de viață aparținînd neoliticului de sfîrșit și bronzului incipient. Ceramica de tip Coțofeni are aici și decorul cu linii obținute prin împunsături succesive.

Avem apoi ceramică aparținînd epocii bronzului mijlociu, ornamentată cu romburi hașurate, linii și puncte, avînd analogii cu Pecica, Periam, Orodel, Fîntîna lui Asan și Verbicioara III (fig. 4). Nu lipsește nici ceramica de la începutul primei epoci a fierului, nici ceramica dacică, nici cea romană și nici cea feudală timpurie.

Sondajul nostru din galeria S nu a întîlnit stratul microlitic.

La baza stratului postpaleolitic e un strat de prăbușire alcătuit din pietre mari desprinse din tavanul peșterii. Sub el culoarea pămîntului se schimbă devenind galbenă-cenușie, stratul fiind bogat în spărturi de oase aparținînd ursului de peșteră. Nivelul acesta ne-a oferit și un fragment de lamă lată de cremene bună cu patină albastruie.

Prin această descoperire socotim nivelul ca aparținînd paleoliticului superior, contemporan cu nivelul din tranșeea longitudinală în care s-a descoperit în 1954 un alt fragment de lamă.

De la 0,68 m pînă la 1 m adîncime maximă la care a ajuns săpătura noastră, stratul este steril. Nu s-au descoperit decît oase sparte, falange și dinți de urs de peșteră.

★

În încheiere nu credem că mai este nevoie să subliniem însemnătatea rezultatelor obținute și în anul 1955 prin cercetările întreprinse în Peștera Hoților de la Băile Herculane.

Subliniem cuvîntul cercetări, fiindcă de o săpătură propriu-zisă nu poate fi vorba, întrucît întreg volumul de pămînt cercetat nu depășește 8 m³. Față de suprafața peșterii,

care însumează circa 500 m², fără galeriile laterale, înfundate, a căror suprafață nu o cunoaștem, în 1955 s-a săpat o întindere de numai 12 m², săpătura mergînd numai în stratele superioare, în epi- și postpaleolitic.

Menționăm apoi că munca realizată în 1955 la Herculane reprezintă aproape numai mîna de lucru a membrilor colectivului, care au lucrat în peșteră în condiții deosebit de grele, pentru a împlini planul de muncă al şantierului.

Din cele expuse mai sus reiese limpede necesitatea imperioasă a continuării cercetărilor din Peștera Hoților în alt ritm și cu alte posibilități. Asigurîndu-se condiții de lucru și alocîndu-se un fond adecvat, vom putea încerca să rezolvăm în parte unele dintre problemele pe care le pune în arheologia noastră Peștera Hoților de la Băile Herculane.

C. S. NICOLĂESCU-PLOPȘOR, EUGEN COMȘA și AL. PĂUNESCU

АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ РАСКОПКИ В БАЙЛЕ ГЕРКУЛАНЕ

(КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ)

Раскопки 1955 года еще раз доказали справедливость наблюдений, сделанных в 1954 году, а именно, что в очагах, которых не коснулись предшествующие раскопки, не существует никаких керамических фрагментов.

В этих очагах были обнаружены микролитические орудия (погнутые клинки, скребки и пр.), которые можно отнести к концу верхнего палеолита.

До настоящего времени неизвестно (ввиду того что палеонтологическое исследование остатков фауны, найденных в очагах, еще не закончено), принадлежали ли люди, пользовавшиеся очагами в Геркуланской пещере к общине начала неолитической эпохи, в которой уже умели приручать животных, но еще не владели гончарным искусством.

В остальных пунктах раскопок как у входа в пещеру, так и в галерее S, были обнаружены следы материалов, относящихся к верхнему палеолиту, а также и много предметов, принадлежащих к эпипалеолиту (черепки неолитической керамики типа Корнишор, Коцопени, эпохи средней бронзы, дакийская, римская и раннефеодальная керамика).

Из всего вышеизложенного вытекает необходимость продолжать исследования в «Пештера Хоцилор», находящейся в Байле Геркулане.

ОБЪЯСНЕНИЕ РИСУНКОВ

Рис. 1. — Байле Геркулане. Микролиты.

Рис. 2. — Байле Геркулане. Неолитическая керамика типа Тиса.

Рис. 3. — Байле Геркулане. Керамика типа Коцопени.

Рис. 4. — Байле Геркулане. Керамика эпохи бронзы.

CHANTIER ARCHÉOLOGIQUE DE BĂILE HERCULANE

(RÉSUMÉ)

Les fouilles de 1955 ont confirmé encore une fois l'observation faite en 1954 que les foyers, non atteints par les fouilles antérieures, ne contiennent aucun fragment céramique.

Ces foyers ont offert en échange des outils microlithiques (des lames à un côté biseauté, des racloirs, etc.), pouvant être datés de la période finale du paléolithique supérieur.

On ne sait pas à ce jour (l'étude paléontologique des restes de la faune retrouvée dans les foyers n'étant pas encore terminée) si les hommes ayant utilisé les foyers de la grotte de Băile Herculane appartenaient à une communauté du début de la période néolithique qui connaissait déjà la domestication des animaux, mais pas encore la poterie.

Dans les autres points fouillés, tant à l'entrée de la grotte que dans la galerie S, on a découvert des traces matérielles appartenant au paléolithique supérieur, ainsi que beaucoup d'autres datant du post-paléolithique (fragments de poterie néolithique des types Cornișor, Coțofeni, de l'âge du bronze moyen; céramique dacique, romaine et du début de l'époque féodale).

Des faits présentés plus haut ressort clairement la nécessité de continuer les recherches dans la caverne Peștera Hoților de Băile Herculane.

EXPLICATION DES FIGURES

- Fig. 1. — Băile Herculane: microlithes.
Fig. 2. — Băile Herculane: céramique néolithique du type Tisa.
Fig. 3. — Băile Herculane: céramique du type Coțofeni.
Fig. 4. — Băile Herculane: céramique de l'âge du bronze.
-